

Az Északi-Középhegység, így a vizgált állomány sarjeredetű kocsánytalan tölgyeseiben gyakran megfigyelhetjük, hogy a vastagtapló a gyökfőn, a talajhoz közeli részeken fertőzi a törzseket. Mintaterületünkön is a legtöbb fertőzés ezen a helyen történt. A tapló termőestei többnyire a még élő törzsek tövi részén, vagy egy sarjcsokorban, egy már elpusztultnak és kidőltnak visszamaradó csonkján törnek elő (2. és 3. ábra).

A mintaterület vastagtaplóval fertőzött törzseinek adatait a 3. táblázatban állítottam össze, a törzsszámra vonatkozó fertőzöttség mértéke 5⁰/₀-osnak tűnik. Bizonyos azonban, hogy ez az arány a valóságban jelentősen magasabb. A számbavételnél ugyanis csak azokat a törzseket minősítettem fertőzöttnek, amelyekben a jellegzetes kórtünetek, a termőestek megjelennek.

A súlyos fertőzés két úton történhet. A sarjeredetű állományokban a gyérítések során — amikor a sarjcsokrokból egy vagy több törzset kivágnak — sok sebzés keletkezik a törészen. Valószínű azonban, hogy sok esetben már az anyafa volt fertőzött, amelyből a tuskósarjak tövébe a korhadás behatolt. Ilyen jelenséggel gyakran találkozunk a cser és akác stb. sarjerdőkben is.

A kocsánytalan tölgyesarjerdők fatömege a sorozatos sarjaztatások következtében lényegesen alacsonyabb mint a mageredetűké. Ezt a fatermési táblák számsorai egyértelműen mutatják. Ehhez járul még az a mennyiségi és minőségi veszteség, amelyet az eredet következtében a tőkorhasztó gombák okoznak. Ezeknek az állományoknak szálerdővé való alakítása tetemes fatömegnövekedést eredményezne. Olyan tartaléka ez a magyar erdőnek, amelyet feltétlenül ki kellene használnunk. Természetesen az átalakítás a makktermés időszakossága, az ennek következtében gyakran jelentkező csemeterhiány és a minden elképzelést felülmúló vadkárosítás miatt súlyos terheket ró a gazdálkodóra. A nehézségek ellenére is végre kell hajtani ezeket az átalakításokat kocsánytalan tölgyeseink fatömegének növelése, minőségének javítása érdekében.

ÚJ, ÁLLAMILAG MINŐSÍTETT ERDÉSZETI NÖVÉNYFAJTÁK

A Országos Mezőgazdasági Fajta-minősítő Tanács 1984. tavaszi ülésén négy újabb erdészeti fajtajelölt nyert „Államilag minősített fajta” minősítési fokozatot. Két fajta a már meglévő fajtaválasztékot bővíti, kettő pedig alapfajának első minősített fajtája.

Populus × euramericana (nemesnyár) 'I—273'

Olasz nemesítésű fajta, melyet *Kopecký Ferenc, Simon Miklós, Tóth Béla, Gergács József, Halupa Lajos, Kapusi Imre, Palotás Ferenc és Szontagh Pál* honosított.

Szabadbeporzású hibridsorozatból szelektált, himnemű klón. Habitusában az 'I—214' (Olasznyár) fajtához hasonló, de finomabb ágrendszerű, kiugróan megvastagodó oldalága nincs. Lombozata viszonylag kis levelekből álló, tömött, kései fakadású és lombhullású.

Fatömeghozama egyes termőhelyeken (állandó talajvízhatású kotus láptalaj, időszakos talajvízhatású lápos réti talaj) eléri az 'I—214' standard fajtáét, másutt 7—25⁰/₀-kal kevesebb.

Faminósége minden tekintetben jobb, mint az 'I—214'-é. Mivel az ún. „rosszindulatú oldalágak” képzésére nem hajlamos és törzsalakja kedvező, magasabb az értékesebb választékok aránya. Fájának minősége kiemelt figyelmet érdemel. A rajkai klónkísérletből származó 15 éves mintatörzsek vizsgálata alapján térfogattömege 12⁰/₀-kal jobb, mint az 'I—214'-é, a 'Robusta'-val (Óriás nyárral) gyakorlatilag azonos. Egyéb szilárdságra és tartósságra utaló tulajdonságai megközelítik a 'Robusta' fajtáét.

Levél és kéreg megbetegedésekkel szembeni ellenállóképessége az 'I—214'-el azonos.

Erőteljes, gyors növekedésű fajta, mely többletvízhatással szemben az 'I—214'-nél nagyobb tűrőképességet mutat. Eltérő adottságok között is jól növekszik, termesztése elsősorban lápi és lápi eredetű réti talajokon javasolt.

Kisebb fatömeghozamát a kedvezőbb minőségi kihozatal, a vékony ágak miatti jobb gépesíthetőség és mérsékeltbb nyesési igény, valamint a kiemelkedő faminóság ellensúlyozza. A lápi eredetű talajokon mutatott kedvező növekedése és egészségi állapota növeli az ilyen termőhelyen a fatermesztés biztonságát.

*

A következő három, különféle fenyő alapfajhoz tartozó új fajta közös vonása: valamennyi magtermő klónösszeállítás. Mivel nemesítésük módszere lényegében azonos, így célszerűen együtt tárgyalhatók. Az ilyen fajták előállítására több, egymást követő lépcsőben történik. Elsőként a legjobban ismert állományokban (állomány szelekció) törzsfákat jelölnek ki (törzsfaszelekció), majd ezeket a külső megjelenés alapján kiválasztott egyedeket klónvizsgálatokban ellenőrzik. A területileg szétszórta törzsfák vegetatív (klón) utódait egy helyen egymás mellett vizsgálják. Az eljárás módját nyújt az állományban esetlegesen nem szembeötlő kedvezőtlen tulajdonságok (pl. rejtett villásság) kiszűrésére, fenológiai megfigyelések elvégzésére, a magtermesztési érték becslésére stb. Ezen a „nemesítettségi szinten” már az eredmények a gyakorlatban is hasznosíthatók, klónvizsgálattal ellenőrzött törzsfákkal lehet ún. „első generációs” vagy „szelektált” magtermesztő ültetvényt létesíteni (pl. 'Cikota—1'). A klónkísérletekkel biztosítható a gazdaságos és biztonságos plantázsmag-termesztés, de hogy az egyes fenotipikusan kiváló törzsfák szabadbeporzású magból nevelt utódaikban milyen mértékben örökítik át kedvező tulajdonságaikat, csak utóvizsgálattal tisztázható. A törzsfa-klónok magját elkülönítetten gyűjtve, csemetéjüket elkülönítetten nevelve, több termőhelyen teljesítmény-összehasonlító kísérleteket lehet beállítani. A kísérletek statisztikai értékelése után felállítható az utópopulációk rangsora. Az újabb magtermesztő ültetvényt az így nyert ismeretek alapján lehet a legjobb átörökítőképességű törzsfa-klónokból összeállítani. A magonc utódok vizsgálata során kapott genetikai eredmények alapján ún. „második generációs” plantázások telepíthetők.

A fajta megjelenési formája a magtermesztő ültetvény, melyben az egyes törzsfa-oltványok meghatározott arányban és elrendezésben találhatók. Szaporítóanyaga a szabadbeporzással keletkezett plantázsmag, illetve az ebből nevelt csemete.

Pinus sylvestris (erdeifenyő) 'Cikota—2'

Hazai nemesítésű fajta. Előállítói: *Mátyás Csaba, Retkes József, Bánó István, Fodor Sándor, Halupa Lajosné, Jankó József, Trombitás Tamás.*

A fajta 32 törzsfaja magtermő oltványklónjának klónösszeállítására. Az 1974-ben államilag minősített 'Cikota—1' fajta utódvizsgálata során nyert genetikai ismeretek alapján állították össze. A klónok genetikai értékének elbírálása minden esetben egyenként történt, az utódpopulációk átlagát a kísérleti átlaghoz viszonyítva. A beválogatott klónok mindegyike legalább két kísérletben átlagon felüli teljesítményű.

Fatömeghozama hét kísérlet átlagában 10⁰%-kal több mint a 'Cikota—1' standard fajtáé, törzsmínőségének átlagos bonitált érték száma 4⁰%-kal kedvezőbb.

A kísérletek adatai szerint több eltérő termőhely átlagában is megtartja relatív előnyét a standard fajtával szemben. Erdősítése elsősorban a jó és közepes erdefenyő termőhelyeken ajánlott, mert itt a relatív különbség nagyobb abszolút többletben és jobb minőségben jelenik meg.

Pinus nigra (feketefenyő) 'Kál'

Hazai előállítású fajta. Nemesítői: *Szőnyi László, Varga Béla, Trombitás Tamás, Harkai Lajos, Mátyás Vilmos és Újvári Ferencné.*

A fajta származási kísérletből növekedési erély, törzsmínőség és finomágúság alapján szelektált 40 oltványklón magtermő klónösszeállítására.

A leendő feketefenyő fajtaválaszték első tagja, eddig alapfajtából minősített fajta nem volt. A fiatalkori utódvizsgálati adatok szerint mintegy 10⁰%-kal jobb magassági növekedést mutat mint a kontrol üzemi magkeverék. A különbség szignifikáns. Törzsalakja és ágrendszere a szelekció következtében kiegyenlített, így várhatóan faanyagának minősége kedvezőbb, felhasználása sokoldalúbb.

Erdősítése elsősorban semleges és savanyú pH-jú területeken célszerű. Fagy-
zúgba ültetését kerülni kell.

Larix decidua (európai vörösfenyő) 'Dunántúl—1'

Hazai nemesítésű. Előállítói: *Tuskó László, Bánó István, Czuppon Károly, Jereb Ottó és Kondor Antal.*

A fajta dunántúli származású, állomány és törzsfaszelekció útján kiválasztott, klón- és utódvizsgálattal értékelt 80 törzsfaultványklón magtermő klónösszeállítására.

A leendő vörösfenyő fajtaválaszték első tagja. A törzsfák átlagosan 61⁰%-kal nagyobb fatömegűek a környező állományokban velük együtt álló fáknál. Az oltványklónok magja több év átlagában 23⁰%-kal jobb csíráképeségű mint a kontroll üzemi magkeverék. Fiatalkori utódvizsgálati eredmények alapján gyorsabban növekszik, mintegy 30⁰%-kal nagyobb fatömeget ad azonos korban. Törzsalakja és ágrendszere a szelekció következtében kiegyenlített, kedvezőbb, így várható faminősége is jobb. Rendszeresen és megbízhatóan terem, magjának csemetekihozatala jobb.

A Dunántúl vörösfenyő termesztésre alkalmas területein biztonságosan erdősíthető.

Bach István